

ÇİN VE ABD ARASINDAKİ REKABETTE BİR ODAK: SAHRA ALTI AFRIKA

NİSAN 2024 Sayı:33

ÇİN VE ABD ARASINDAKİ REKABETTE BİR ODAK: SAHRA ALTI AFRIKA

Sahra Altı Afrika özellikle sahip olduğu zengin doğal kaynakları, genç nüfusu ve uluslararası anlamdaki stratejik konumuyla dikkat çekmektedir. Sahra Altı Afrika coğrafyasının ve ülkelerinin yıllar içerisinde önem kazanması, bölgeyi küresel güçler arasındaki rekabetin giderek yoğunlaştığı ve stratejik öneminin arttığı bir coğrafya olarak ön plana çıkarmaktadır. Sahra Altı Afrika, dünya ekonomisindeki önemli bir bölge haline gelirken, uluslararası aktörler arasındaki rekabet de giderek artmaktadır. Bölgedeki rekabetin merkezinde Fransa, Rusya, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi birçok önemli ve güçlü aktör bulunmasına rağmen, özellikle Çin ve ABD gibi küresel güçler, bölgede kendisinden çok daha fazla söz ettirmekte ve nüfuzlarını çeşitli şekillerde bölge ülkelerinde arttırmaya çalışarak Sahra Altı Afrika'da etkin bir role sahip olmaya çalıştıkları görülmektedir.

Ekonomik açıdan incelendiğinde, Sahra Altı Afrika'nın sahip olduğu doğal kaynakları ve özellikle petrol, doğalgaz, mineral kaynaklar ve tarım alanları, uluslararası şirketlerin ve özellikle Çin ve ABD gibi büyük güç aktörlerinin ilgisini çekmektedir. Ayrıca, bölgenin genç nüfusu ve hızla büyüyen tüketici pazarları, rekabet içindeki devletlerin yatırımcılarının da dikkatini çekmektedir ve bölgeyi gelecekteki ekonomik büyümenin anahtar konumlardan biri haline getirmektedir. Bu noktada, kaynakların kontrolünün sağlanması, bölgenin ekonomik kalkınması ve güç dengeleri açısından özellikle bu coğrafyada rekabet içinde olan devletler için kritik bir rol oynamaktadır.

Aynı şekilde, Sahra Altı Afrika'nın coğrafi konumu stratejik açıdan da bölgedeki rekabetin ana sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu noktada, bölgenin kıtalar arası ticaret yollarının kavşağında bulunması, uluslararası nakliye rotaları için kritik bir geçiş noktası olarak da kilit rol oynamasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca, Sahra altı, Doğu ve Batı arasında siyasi ve stratejik dengeyi sağlama açısından da önemli bir rol oynamaktadır.

Bu bağlamda, Sahra Altı Afrika'nın sahip olduğu özelliklerinin ve küresel güçler arasındaki rekabetin merkezinde yer almasının önemi giderek artmaktadır. Çin ve ABD gibi büyük aktörler, bölgedeki ekonomik ve stratejik çıkarlarını korumak, genişletmek ve derinleştirmek için çaba sarf etmektedirler. İki aktör arasındaki rekabet hem bölgenin hem de uluslararası ilişkilerin geleceğini şekillendirecek önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada, bu analiz Sahra Altı Afrika bölgesi özelinde, Çin ve ABD'nin rekabetinin ne boyutlarda olduğunu ve hangi alanlarda rekabet içerisinde olduklarına odaklanarak, her iki küresel güç aktörünün bölgede uyguladıkları stratejilerini ve eylemlerini

inceleyecek ve geleceğe yönelik rekabetin boyutları ile ilgili tahminlerde bulunacaktır.

Sahra Altı Afrika'nın Jeopolitik Önemi

Afrika kıtası, geçmişten günümüze kadar içinde bulunan unsurlar farklılık gösterse ve zaman içerisinde çeşitli şekillerde değişse de sürekli güç mücadelesine sahne olan bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmiş süreçte kıtada, özellikle Soğuk Savaş yıllarına kadar Avrupalı İngiltere, Fransa gibi aktörler, Soğuk Savaş döneminde de Sovyetler Birliği ve ABD etkin güç olarak kendisini göstermiştir. Günümüz konjonktüründe ise ABD ve Çin, bölgede küresel güç olarak kendisine yer bulmuş ve

her iki aktör de kıtada ve bölge ülkeleri üzerinde etkin olma mücadelesi sürdürmeye devam etmektedir.

Sahra Altı Afrika'daki güç mücadelesi ve her iki küresel aktör arasındaki rekabeti incelemeden önce, bu coğrafyayı tanımak, bulunan imkanları incelemek ve kıtanın cazip unsurlarını değerlendirmek gerekmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Sahra Altı coğrafyasının stratejik öneminin, çeşitli unsurların bir araya gelmesiyle şekillendiğini söylemek mümkündür.

Diğer aktörler için bu bölgenin çekici olmasının temel sebepleri arasında, bölgedeki ekonomik kaynaklarının yanı sıra yüksek pazar potansiyeli, ticaret yolları üzerinde bulunan limanlar ve çeşitli enerji koridorlarının varlığı ile genç nüfus potansiyelinin bulunduğu ve bu unsurların bölgenin stratejik önemini vurguladığı görülmektedir.

Bu bağlamda ilk olarak ekonomik açıdan incelendiğinde, Sahra Altı bölgesinde bulunan ülkeler özellikle zengin petrol, doğalgaz ve mineraller gibi doğal kaynaklarıyla ve sahip oldukları altın, gümüş ve elmas gibi değerli maden rezervleriyle oldukça ilgi çekmektedir. Daha derine inmek gerekirse, bölgede özellikle Nijerya, Angola, Kenya, Çad ve Gabon gibi ülkeler sahip oldukları geniş petrol yatakları ile çeşitli uluslararası aktörlere bağlı şirketler tarafından ekonomik anlamda büyük bir potansiyele sahiptir. Bu bağlamda özellikle Nijerya, Afrika'da günlük petrol üretimi açısından en yüksek seviyede bulunmaktadır. Küresel petrol pazarında sahip olduğu kanıtlanan 37,0 milyar varilli aşan petrol rezervi ile önemli bir kapasiteye sahip olan Nijerya'yı sırasıyla Angola ve diğer bölge ülkeleri takip etmektedir (Erik, 2021, p.29). Benzer

şekilde, mineraller ve madenler konusunda da Sahra Altı coğrafyası oldukça zengin bir potansiyel barındırmakta ve bu potansiyel, çeşitli aktörler arasında rekabetin oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkeler, dünya çapında önemli miktarda kobalt, bakır, altın ve diğer değerli mineralleri büyük oranda bulundurmakta ve bu madenler yabancı şirketler tarafından endüstriyel üretimde ve teknolojik gelişmelerde büyük oranda kullanılmaktadır. Bu açıdan, genel olarak değerlendirildiğinde kıtadaki bu doğal kaynakların ve maden rezervlerinin yoğun şekilde olması Sahra Altı'nın önemine önem katan en temel unsurlardan biri olarak görülmektedir.

Bölgenin stratejik olarak dikkat çekmesinde ve önemli olarak görülmesinde etkili olan diğer bir unsur ise, barındırdığı yüksek nüfus potansiyeli ve genç nüfusun yoğunluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum özellikle yabancı aktörlerin bölgede yatırım yapmasında ve mevcut insan sermayesini kullanarak yatırımlarının geliştirmesine olanak tanınması açısından oldukça önemli bir faktör olarak görülmektedir. Benzer şekilde nüfus miktarındaki fazlalık, yabancı aktörlerin bölgedeki yatırımları sonucunda yeni pazarların oluşma potansiyelini de arttırmakta ve ekonomik olarak geleceğe yönelik büyük bir imkânı barındırmaktadır.

Diğer taraftan, bölgenin jeopolitik önemini ortaya çıkaran en önemli faktör olarak görülebilecek olan diğer bir unsur olarak, Sahra Altı Afrika'nın enerji koridorları, çeşitli ticaret yolları ve deniz ticaretinin kritik noktalarında bulunan limanları ön plana çıkmaktadır.

Bu bağlamda ilk olarak bölgenin ekonomik potansiyeli çerçevesinde önemli enerji

koridorları incelendiğinde, bu koridorlarının özellikle petrol ve doğal gaz taşımacılığı için kilit rol oynadığını görmek mümkündür. Örnek vermek gerekirse, Nijerya'nın Nijer Nehri Delta bölgesindeki limanlar, bölgenin petrol ihracatının ana çıkış noktalarını oluşturmakta ve bu enerji kaynaklarının dünya pazarlarına ulaşmasının yolunu açmaktadır. Ek olarak, Sahra Altı Afrika'nın iç bölgelerindeki enerji koridorları hem kıtanın enerji ihtiyaçlarını karşılamak hem de diğer uluslararası aktörlere transferi için stratejik öneme sahiptir.

Diğer taraftan, Sahra Altı Afrika'nın ticaret yolları ve bu yollar kapsamında bölgede mevcut olan limanları da bölgenin jeopolitik önemini vurgulayan diğer önemli unsurlar olarak görülmektedir. Jeopolitik olarak bakıldığında, Sahra Altı Afrika, Afrika kıtasının farklı bölgeleri arasında önemli bir ticaret köprüsü rolü üstlenmektedir. Bu durum, bölgedeki ana ticaret yolları sayesinde kıtanın kuzeyi ile güneyi, batısı ile doğusu arasında mal ve hizmet akışını kolaylaştıran büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Fildişi Sahili'nin Abidjan Limanı ve Gana'nın Tema Limanı gibi önemli sayılabilecek limanlar, Batı Afrika'nın ticaretinin merkezinde bulunmakta ve bölgenin diğer bölgeleriyle entegrasyonunu sağlayan önemli noktalar. Sahra Altı Afrika'nın bu ticaret yolları, bölgesel ve uluslararası iş birliğini artırırken, aynı zamanda uluslararası ticaretin ana arterlerinden de birini oluşturmakta olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, bu limanlar Sahra Altı Afrika'nın ekonomik kalkınmasını ve entegrasyonunu desteklerken aynı zamanda bölgenin küresel ticaretteki rolünü güçlendirir, dolayısıyla bölgenin jeopolitik önemini artırır. Bu durum, günümüz konjonktüründe çeşitli küresel güç aktörlerin, Sahra Altı coğrafyasına ve

kıtadaki ülkelerin üzerine çeşitli stratejilerle ve çıkarlarla yaklaşmasının temelini oluşturmaktadır.

Çin'in Bölgedeki Stratejisi

Sahra Altı Afrika'nın jeopolitik öneminin günden güne artması, diğer birçok uluslararası aktörün olduğu gibi Çin'in de dikkatini çekmiş ve bu bölgeye yönelik dış politika ve stratejiler oluşturmasının fitilini ateşlemiştir. Ancak, Çin'in bölgedeki varlığı ve benimsediği stratejilerden bahsetmeden önce, Çin'in Sahra Altı ile olan geçmiş ilişkilerinden kısaca bahsetmek, günümüzdeki Çin'in bölgedeki varlığını ve eylemlerini anlama da kilit rol oynayacaktır.

Bu bağlamda, Çin'in Sahra Altı Afrika ile ilişkileri ve bölgedeki varlığı geçmiş dönemlere dayansa da temel olarak, bu coğrafyadaki ülkeler ile etkileşimi, 1955 yılında gerçekleşen ve bağımsızlık statüsünü yeni kazanmış olan Asya ve Afrika kıtalarından yirmi dokuz ülkenin de katıldığı Bandung Konferansı ile başladığı görülmüştür (*Küçükaltan, 2022, p.108*). Bu noktada, dönemin Çin Devlet başkanı Zhou Enlai, konferansa öncülük ederek özellikle Sahra Altı Afrika ülkeleri ile sömürgecilik sonrası ekonomik iş birliği ve bu tarihten sonra kurulacak ticaret ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik sinyaller vermiştir. Ayrıca, konferansın ardından, Çin'in Afrika ülkelerine yönelik başarılı yatırımlar yapması ve bu yatırımların geniş bir kabul görmesi, ülkeler arasındaki ilişkilerin daha da yakınlaşmasına neden olmuştur. Bu durum hem Çin'in hem de Sahra Altı Afrika ülkelerinin ortak çıkarlarına daha fazla odaklanmalarını teşvik etmiştir (*Vural, 2017, p. 135*). Bu süreçte, Çin Sahra Altı coğrafyasında özellikle yeni bağımsızlığını kazanan ülkeler ile diplomatik ve ekonomik ilişkiler kurmak ve geliştirmek için hamle

yapmış ve bu döneme kadar bölgedeki diplomatik ve ticari temsilciliklerinin sayısını ondan kırk dörde çıkarmayı başarmıştır (*Küçükaltan, 2022, p.109*). Bu dönemde kıtada bağımsızlık statüsü kazanmış ülke sayısının az olduğu göz önüne alındığında, Çin'in bu hamleleri ile Afrika kıtasında varlık göstermek istediği büyük oranda anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu durum aslında günümüzde de Çin'in bölgede uyguladığı stratejilerin ve yaklaşımların da temelini oluşturan bir adım olarak kendisini göstermektedir.

Diğer taraftan, Sahra Altı'nın sahip olduğu değerli jeopolitik önemin, zaman içerisinde ve değişen konjonktürde artması sonucu bölge özellikle uluslararası sistemdeki önemli güç aktörleri tarafından ilgi odağı haline gelmiştir. Bu doğrultuda kıtada yaşanan rekabetten ve var olan potansiyelinden geri kalmak istemeyen Çin, geçmişte yaptığı gibi, Sahra Altında bulunan ülkeler ile hızlı bir şekilde ilişkilerini geliştirme eğilimi göstermiş ve kendisini bölge ülkelerine diğer aktörlere alternatif bir şekilde tanıtmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Çin'in Sahra Altı Afrika'ya yaklaşımı, özellikle Batılı aktörlerden farklı bir şekilde gerçekleşmiş olup, Batı'nın geçmişten beri bölgede uyguladığı ideolojik baskılardan veya sömürgeci yaklaşımdan farklı olarak pragmatist bir anlam taşıdığı görülmektedir (*Tamçelik & Akkaya, 2014, p.318*). Bu noktada, Çin'in bölgeye olan yaklaşımı, büyük oranda ham madde bularak gelişen ekonomisine fayda sağlamak ve barındırdığı kalabalık nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak üzere gelişmiş ve bu yaklaşım, kendisini bölge ülkeleriyle temel olarak ekonomik önceliklere ve kazan-kazan mantığına dayanan bir model benimsemesiyle göstermiştir.

Bu model ve strateji çerçevesinde Çin'in bölgedeki stratejileri ve eylemleri

incelendiğinde, Çin'in 1990'lı yıllardan itibaren Sahra Altı ülkeleri ile ilişkilerini derinleştirerek ve kısa süre içerisinde diğer birçok aktörden sıyrılarak Afrika'nın en önemli ticari iş birlikçisi durumuna gelmiş ve bu durum Çin'in ekonomik öncelikleri ve çıkarları için oldukça önemli bir kazanım olarak görülmüştür. Ayrıca, Çin özellikle bölgenin jeopolitik olarak en önemli sayılabilecek özellikle petrol gibi doğal kaynakları ve madenleri kendi ekonomik ihtiyaçları çerçevesinde kullanabilmek için bölgeye çeşitli yatırımlar yapmış olduğu görülmektedir. Daha derine inmek gerekirse, büyük oranda ekonomik iş birliği üzerine bir strateji benimseyen Çin, coğrafyadaki petrol ve enerji zengini ülkelere petrol rafineleri inşa etmek, doğal kaynakların olduğu alanlardaki yerlerde madenlerin ve diğer önemli kaynakların çıkarılmasında pay sahibi olmak gibi alanlarda varlığını arttırmaya çalışan bir aktör olmuştur.

Benzer şekilde, Çin'in bölgedeki diğer bir stratejisi de Sahra Altı Afrika ülkeleri ile ticari ilişkilerini geliştirmek amacıyla Çin tarafından üretilen malların bu coğrafyaya ithal edilmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, tren yolları ve limanların işletilmesi gibi alanlarda etkin bir rol oynayan ve bu alanlara yapılan yatırımları arttıran Çin, ekonomisinin hızla büyümesi sonucunda yeni pazarlara ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda Çin'in, ucuz üretim yapabilecek ve ucuz işgücü sağlayabilecek potansiyele sahip olan Sahra Altı ülkelerine yöneldiği ve bu alandaki hedeflerini bu ülkelerde gerçekleştirmeye çalışmaya devam ettiği görülmektedir (*Tamçelik & Akkaya, 2014, p.319*). Bu noktada, Sahra Altı bölgesi, Çin'in bu ihtiyacını karşılamak için önemli bir potansiyele sahip olmuştur. Özellikle, Afrika pazarlarının 1 milyar kişiye ulaşması, Çin'in bu pazarlara verdiği önemin

artmasının temelini oluşturmaktadır (Vural, 2017, p. 147). Bu bağlamda, Çin'in Afrika kıtasında oluşturduğu stratejiler, Çin ürünlerinin Afrika ülkelerinde daha fazla talep görmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum, Çin'in Afrika'ya bağımlılığını önemli ölçüde artırırken, aynı zamanda bu kıtadaki etkinliğini ve ekonomik gücünü de göstermesi açısından kilit rol oynamaktadır.

Genel anlamda değerlendirildiğinde, Çin'in Sahra Altı Afrika'da benimsediği stratejilerin büyük oranda ekonomik bazlı olduğu görülmektedir. Çin bölgenin sahip olduğu jeopolitik önemin farkında olarak benimsediği ekonomik stratejileri ile bölgede etkin bir aktör olarak kendisine yer bulmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in Sahra Altı Afrika'da benimsediği stratejiler ve bu stratejilerin kaynakları, Afrika ülkeleri arasında Çin'e yönelik olumlu bir imaj oluşturmuş ve Çin, bu kıtadaki ekonomik politikalarının ve faaliyetlerinin önemli bir geri dönüşünü görmüş ve görmeye devam etmektedir. Günümüzde, Çin'in hızla büyüyen ekonomisi için hala Afrika kıtası ve bölgedeki ülkeler, hammadde, enerji kaynağı ve gıda tedariki açısından son derece hayati bir konuma sahiptir.

ABD'nin Bölgedeki Stratejisi

Sahra Altı Afrika'nın dünya siyasetinde önemli bir konumda olması, genellikle vurgulanan ve üzerinde durulan bir husustur. Bu durumun temelinde, çeşitli faktörler bulunmakta ve bu faktörler arasında, bölgenin Afrika Boynuzu sahilleri ve Gine Körfezi'nin enerji ve ticaret geçiş yolları için kritik bir konuma sahip olması bulunmaktadır. Ayrıca, bölgenin zengin enerji ve maden kaynaklarına sahip olması ve güçlü bir pazar potansiyeli içermesi birçok alanda stratejik bir öneme sahip olmasının yolunu açmıştır. (Demirtaş,

2021). Bu noktada, çeşitli cazip imkanları barındıran bölgede birçok uluslararası aktör bulunmakta ve bu aktörler farklı alanlarda etkinliklerini bölgede arttırmaya ve kalıcı olmaya çalışmaktadırlar.

Bu noktada, ABD, Sahra Altı Afrika'da diğer önemli rekabet aktörlerinden biri olarak görülmektedir. Sahra Altı Afrika, ABD'nin dış politika stratejilerinde belirleyici rol oynayan önemli bir bölgedir. Jeopolitik konumu, doğal kaynakları, güvenlik endişeleri ve ekonomik potansiyeliyle Sahra Altı Afrika, ABD'nin ulusal çıkarları açısından hayati bir öneme sahiptir. Bölgedeki istikrarın sağlanması, terörle mücadele, enerji güvenliği ve ekonomik iş birliği gibi konular, ABD'nin Sahra Altı Afrika'ya olan ilgisini artıran faktörler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, ABD'nin Sahra Altı Afrika'ya yönelimi hem bölge hem de ABD için stratejik açıdan kritik bir husustur. ABD'nin bölgede benimsediği strateji ve bölgeye olan yaklaşımını incelemeyen önce ABD gibi güçlü bir aktörün kıta ve bölge ülkeleri ile olan ilişkilerinden bahsetmek önemli olacaktır.

Bu bağlamda değerlendirme yapmak gerekirse, ABD'nin Afrika ile ilişkisinin, İkinci Dünya Savaşı'na kadar genellikle düşük profilde seyrettiği görülmüştür. Ancak bu dönemden sonra, yaşanan gelişmeler ve ekonomik olarak tüm dünyayı etkileyen çeşitli krizler, ülkelerin farklı coğrafyalara yönelme ihtiyacını doğurmuştur. Bu açıdan, II. Dünya Savaşı sonrası güçlü bir küresel aktör olarak var olan ABD'nin Afrika ile ilişkileri, yeni bir boyut kazanmıştır. Stratejik askeri üslerin kurulması, hammadde temini ve askeri ikmal merkezi olma potansiyeli gibi kritik konular, ABD devlet adamlarının ve askerlerinin dikkatinden kaçmamıştır. (Demirtaş, 2021). Bu durum, ABD'nin Sahra

Altı Afrika'daki varlığını güçlendirmek ve bölgedeki çıkarlarını korumak için önemli adımlar olarak anlaşılabilir.

Diğer taraftan, Soğuk Savaş döneminde ise, Sahra Altı Afrika, ABD tarafından Doğu-Batı kutuplaşmasının odak noktası olarak değil, daha çok Avrupa'nın arka bahçesi olarak algılanmış ve uluslararası sistemde sınırlı ilgi görmüştür. Bu dönemde ABD'nin kıtaya olan ilgisi, genellikle Sovyet yayılcılığının önlenmesi ve ekonomik gerekçelerle sınırlı kalmıştır (Özel & Şahin, 2020, p. 463).

Daha sonraki süreçte ise, 2000'li yıllarda ABD'ye yönelik 11 Eylül terör saldırıları, sadece Orta Doğu değil, aynı zamanda Afrika'nın da yeniden ABD'nin gündeminde önemli bir yer edinmesine sebep olmuştur (Özel & Şahin, 2020, p. 465). Bu saldırılar, ABD'nin terörle mücadele stratejisini yeniden şekillendirme ihtiyacını vurgulamış ve Sahra Altı Afrika gibi bölgelerin de terörle mücadelede merkezi bir rol oynayabileceğini göstermiştir. ABD, bu süreçte Sahra Altı Afrika'daki terör örgütlerinin varlığına ve etkinliğine daha fazla odaklanmış ve bölgedeki güvenlik iş birliğini artırmaya yönelik çabalarını artırmıştır. Bu bağlamda, 11 Eylül sonrası dönem, ABD'nin Sahra Altı Afrika politikasını yeniden şekillendirme ve bölgeyle ilişkilerini derinleştirme sürecine işaret etmektedir.

Ek olarak, bu yıllarda ve günümüz konjonktüründe de halen geçerli olarak kabul edilebilen ABD'nin bölge üzerine odaklamasında diğer önemli bir nokta ise, Sahra Altı Afrika'da bulunan ve potansiyel olarak keşfedilebilecek petrol rezervlerinin ABD için dikkat çekici ekonomik potansiyel barındırması olduğu görülmektedir. ABD, bu petrol rezervlerinin bulunduğu ülkelerde siyasi istikrarın korunması, serbest piyasa ekonomisine geçiş

süreçlerinin desteklenmesi ve temel ekonomik standartların sağlanması gibi temel kapitalist gerekliliklerin hayata geçirilmesini önemli bulmuştur. Bu durum, ABD'nin enerji güvenliğini sağlama ve petrol kaynaklarına olan erişimini güvence altına alma stratejisinin bir parçası olarak anlaşılabilir.

Diğer taraftan, tarihsel arka plandan bakıldığında, ABD'nin bölgeye olan yaklaşımının ve stratejilerinin çeşitli şekillerde ve çok boyutlu olduğu şeklinde okunabilir. Bu durum, ABD'nin günümüz konjonktüründe de bu coğrafyaya farklı şekillerde yaklaşmaya devam etmesinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda günümüz uluslararası sisteminde ABD'nin bölgedeki stratejileri incelendiğinde, genel olarak, ABD'nin Sahra Altı Afrika'daki stratejilerinin, bölgenin jeopolitik, ekonomik ve güvenlik dinamiklerine yönelik kapsamlı bir yaklaşımı içerdiği anlaşılmaktadır.

Daha derine inmek gerekirse, ABD'nin bölgede uyguladığı stratejilerden belki de en belirgin olarak görülebilecek askeri boyutu ele alındığında, ABD'nin bölgedeki varlığı, terörle mücadele operasyonları ve güvenlik tehditlerine karşı önlem almayı içerir görünmektedir. Sahra Altı Afrika'daki terör örgütlerinin etkinliği, özellikle El Kaide bağlantılı grupların faaliyetleri gibi faktörler, ABD'yi bölgedeki askeri varlığını güçlendirmeye teşvik etmiştir. Ayrıca ABD bu askeri stratejileri kapsamında, bölgedeki ülkeler ile iş birliği içerisinde çalışarak ve bölge ülkelerinin operasyonel yeteneklerini desteklemek konusunda ön plana çıkarak, yerel güvenlik güçlerini eğitmek ve kapasitelerini artırmak gibi çeşitli hedefleri bulunmaktadır. Ayrıca, özellikle Eş-Şebab ve Boko Haram gibi terör örgütlerinin Sahra Altı ülkelerine birçok açıdan sorun yaşatması, bölge ülkelerinin de ABD'nin

onlara sağladığı askeri destek ve eğitime ihtiyacını pekiştiren unsurlardan biri olarak görülebilir.

ABD'nin Sahra Altı'nda uyguladığı stratejilerin ve yaklaşımın diğer bir alanı da ekonomik olarak kendisini gösterdiği hissettirmektedir. Bu bağlamda, ABD'nin Sahra Altı Afrika'daki politikaları ve stratejileri, genellikle ekonomik iş birliği, güvenlik ve demokratik reformları destekleme üzerine odaklanmaktadır. Bu bölgede ABD'nin ekonomik politikaları, ticaretin teşvik edilmesi, yatırım olanaklarının artırılması ve kalkınma projelerinin desteklenmesi yoluyla ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Örnek vermek gerekirse, ABD, Sahra Altı Afrika'daki ülkelerle serbest ticaret anlaşmaları imzalayarak ve ticaretin kolaylaştırılması için altyapı projelerine yatırım yaparak ekonomik ilişkileri güçlendirmektedir. Ayrıca, Sahra Altı Afrika'nın ekonomik potansiyeli ve hızla büyüyen genç nüfusu, ABD'nin bölgeye olan ekonomik ilgisini artırmakta ve bu durum bölgedeki ekonomik stratejilerinin gerçekleşmesinde ve uygulanmasında en önemli unsurlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Son olarak, ABD'nin günümüz konjonktüründe Sahra Altı Afrika'da uyguladığı stratejilerin ve bölgeye olan yaklaşımının bölge ülkelerinin yönetimleriyle olan diplomatik ve siyasi iş birliğine yönelik olduğunu görmek mümkündür. ABD'nin Sahra Altı Afrika'daki diplomasi ve siyasi iş birliğine yönelik politikaları temel olarak, Sahra Altı'nın istikrarını teşvik etmeyi, demokratik kurumlarını güçlendirmeyi, insan haklarını desteklemeyi ve bölgesel çatışmaların çözümüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Ek olarak, ABD tarafından uygulanan politikalar genellikle bölgesel ve

uluslararası ortaklarla iş birliği yapmayı, bölgesel güvenlik tehditleriyle başa çıkmayı ve bölgenin ekonomik kalkınmasını desteklemeyi içeren çok boyutlu bir yaklaşımı da beraberinde getirmektedir. Örnek vermek gerekirse, bölgesel çatışmaların çözümü için arabuluculuk yapma, barışı destekleme ve güvenlik kurumlarının güçlendirilmesine yönelik diplomatik çabalar, ABD'nin bölgedeki siyasi iş birliği politikalarının önemli unsurlarını oluşturan örnekler olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, ABD'nin Sahra Altı Afrika'daki diplomatik ve siyasi iş birliği politikalarının, bölgedeki istikrarın artırılmasına, demokratik değerlerin yaygınlaştırılmasına ve dolayısıyla ABD'nin çıkarlarının korunmasına katkıda bulunmayı amaçladığı şeklinde okunabilir.

Aktörlerin Rekabetinin Boyutları

Afrika, son yıllarda küresel ekonomide giderek daha belirgin bir rol oynamaktadır. Kıtanın zengin doğal kaynakları, hızla büyüyen nüfusu ve genişleyen pazarları, uluslararası aktörlerin dikkatini çeken faktörler arasındadır. Özellikle, Afrika'nın kalkınması ve kaynaklarına erişim konusundaki rekabet, uluslararası ilişkilerde önemli bir alanı işgal etmektedir. Bu rekabetin merkezinde özellikle Çin ve ABD gibi büyük güçler yer almaktadır. Her iki ülke de Afrika'daki ekonomik, siyasi ve stratejik çıkarlarını genişletmek için çaba sarf etmektedir. Ancak, ABD ve Çin'in Afrika'daki rekabeti sadece ekonomik değil, aynı zamanda kalkınma modelleri, siyasi etkileme ve küresel güç dengeleri üzerinde de derin etkilere sahiptir. Bu bağlamda, ABD ve Çin arasındaki rekabetin dinamiklerini anlamak hem Afrika kıtasının hem de küresel siyasetin geleceği açısından kritik öneme sahiptir.

Bu bağlamda her iki aktörün de rekabetinin boyutları analiz edildiğinde, bu iki aktörün de temel rekabet noktalarının ekonomi üzerine odaklandığı görülmektedir. Bu açıdan hem ABD hem de Çin'in Afrika'daki ekonomik kaynaklara ve pazar potansiyeline büyük önem verdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, her iki ülke de bölgedeki doğal kaynaklara, altyapı projelerine ve ticari ilişkilere yatırım yaparak ekonomik etkilerini artırmaya çalışmaktadır. ABD, genellikle yatırımları ve iş birliği projelerini özel sektörle birlikte yürütürken Çin ise, daha çok devlet destekli büyük altyapı projelerine odaklanmaktadır. Daha derine inmek gerekirse, örneğin ABD'nin Power Africa girişimi, özel sektör yatırımlarını teşvik ederek Afrika'daki enerji sektörünü geliştirmeyi hedeflemektedir. ABD'nin bu girişimi, yerel şirketlerle iş birliği yaparak elektrik altyapısını güçlendirmeyi ve enerji erişimini artırmayı amaçlamaktadır. Benzer şekilde, ABD'nin AGOA (Afrika Kalkınma ve Fırsat Yasası) gibi ticaret anlaşmaları da özel sektörün Afrika'daki büyüme potansiyelini değerlendirmesini sağlama konusunda oldukça önemli olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, diğer bir güç unsuru olarak Çin'e bakıldığında ise, Çin'in Afrika'daki etkisinin genellikle devlet destekli büyük altyapı projeleri üzerine odaklandığı anlaşılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Çin "Kuşak ve Yol" girişimi kapsamında Sahra Altı coğrafyasında birçok önemli altyapı projesi gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmeye devam etmektedir. Bu projeler genellikle Çin'in sağladığı finansal ve teknik desteğiyle hayata geçirilmekte ve Sahra Altı Afrika'da havaalanları, uluslararası ticaret güzergâhlarına kurulan limanlar ve demiryolları gibi geniş ölçekli altyapı yatırımları içermektedir. Bu bağlamda, Çin'in devlet destekli projelerinin çoğunlukla siyasi etkileşimi artırmayı ve uzun vadeli stratejik

hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçladığını görmek mümkündür. Bu projeler, Çin'in Sahra Altı Afrika'daki nüfuzunu güçlendirmek, bölgede dostluk ve iş birliğini sağlamak ve küresel etkinliğini artırmak gibi siyasi amaçlara da hizmet etmektedir. Ayrıca, bu projeler ile Çin ekonomik büyümesini destekleyerek ve dünya çapında daha fazla kaynak ve pazar fırsatı sağlayarak, ABD ile olan uluslararası rekabet gücünü de artırmayı amaçlamaktadır.

Ek olarak, Sahra Altı coğrafyasında rekabet unsurunun en önemli iki aktörü olan ABD ve Çin, bölgede artan ticaretin önemine odaklanarak buradaki ticaret paylarını artırmaya çalışmaktadır. Her iki ülke de farklı endüstrilerde rekabet ederken Çin, genellikle daha rekabetçi fiyatlarla pazarı domine etmeye eğilimli bir aktör izlenimi vermektedir. ABD ise, daha çok katma değeri yüksek ürünler ve hizmetler sunarak rekabet etmektedir. Bu, her iki ülkenin Afrika'daki ticaret stratejilerinin farklılıklarını yansıtırken, bölgedeki ekonomik etkileşimin karmaşıklığını da artıran unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Sahra Altı Afrika'da her iki aktörün diğer rekabet boyutunun askeri anlamda gerçekleştiği de görülmektedir. Bu bağlamda, Çin ve ABD arasındaki bölgedeki askeri rekabet, farklı stratejik odak noktaları ve yöntemlerden kaynaklanan çeşitli farklar barındırmakta ve bu durum, ikilinin askeri rekabetinin boyutlarını ortaya çıkaran önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Bu noktada ilk olarak ABD'yi ele aldığımızda, ABD'nin Sahra Altı Afrika'daki askeri varlığının ve bu alandaki stratejilerinin genellikle bölgedeki güvenliği ve istikrarı desteklemeye yönelik olduğu

görülmektedir. Bu kapsamda, ABD çeşitli ülkelere askeri yardım ve eğitim programları sunarak askeri anlamda varlığını arttırmaya çalışmakta ve diğer bölgedeki Çin gibi aktörlere karşı kendisini askeri anlamda göstermeye çalışmaktadır. Örnek vermek gerekirse, ABD'nin bölgedeki terörle mücadele çabalarını desteklemek amacıyla Nijerya, Kenya ve Somali gibi ülkelerde yerel güçlerin kapasitesini artırmayı hedefleyen eğitim ve danışmanlık programları yürütmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, ABD'nin Sahra Altı Afrika'daki askeri varlığı, sadece eğitim ve yardım programlarıyla sınırlı değildir, aynı zamanda Cibuti'deki Camp Lemonnier gibi stratejik askeri üsleri de içermektedir. Benzer şekilde, ABD'nin bölgedeki askeri iş birliği yaklaşımı, bölgesel güvenlik kurumlarını desteklemenin yanı sıra müttefikleriyle yakın ilişkiler kurmayı da içerir. ABD'nin Sahel bölgesindeki G5 Sahel İttifakı'nı destekleyerek terörle mücadelede bölgesel bir yaklaşım benimsediğini söylemek mümkündür.

Diğer taraftan Çin'e baktığımızda ise, askeri anlamdaki rekabet konusunda ABD'den geride kaldığı şeklinde değerlendirme yapılabilir. Bu bağlamda, Sahra Altı Afrika'da, Çin'in askeri varlığı genellikle farklı bir odak noktasına sahiptir ve ABD'ninkinden farklı özellikler göstermektedir. Çin'in bölge ülkelerine askeri yardımının genellikle daha az şeffaf ve askeri eğitim içermeyen bir yapıda olduğu görülmektedir. Ek olarak, Çin'in Sahra Altı Afrika'daki askeri varlığının genellikle daha sınırlı olduğu ve genellikle daha az görünür olduğu söylenebilir. Örneğin Çin'in Cibuti'deki askeri üssü, Çin'in ilk yurtdışı askeri tesisi olmasına rağmen, ABD'nin Sahra Altı Afrika'daki varlığına kıyasla daha küçüktür ve daha az askeri personeli barındırmaktadır. Benzer

şekilde, Çin'in askeri iş birliği yaklaşımının da ABD'ninkinden farklı olarak genellikle tek taraflı ve doğrudan devletlere odaklandığını görmek mümkündür. Bu bağlamda, her iki aktörün de askeri anlamda bölgede yürüttüğü rekabetin yönlerinin, ABD ve Çin'in Afrika'daki rekabetinin karmaşık doğasını yansıtmakta olduğunu ve her iki ülkenin bölgedeki çıkarlarını güçlendirmek için bir dizi strateji izlediğini göstermesi açısından kilit rol oynadığını söylemek mümkündür.

Sonuç

Sahra Altı Afrika bölgesi barındırdığı imkanlar ve zengin cazip özellikleri ile küresel olarak son zamanlarda yükselişte olan bir coğrafya olarak görülmekte ve bu durum uluslararası sistemde güçlü ve etkin olmak isteyen aktörlerin dikkatini çekmektedir. Bu bağlamda özellikle ABD ve Çin, küresel olarak rekabetini bu coğrafya üzerinde de göstermekte ve birbirleriyle başta ekonomi olmak üzere birçok açıdan üstünlük kurma eğilimi içerisinde oldukları görülmektedir. ABD ve Çin arasındaki Sahra Altı Afrika'daki rekabet, bölgedeki siyasi, ekonomik ve stratejik dengeleri derinden etkileyen karmaşık bir dinamiğe sahiptir. Her iki ülke de bölgedeki varlığını artırmak, çıkarlarını korumak ve etki alanlarını genişletmek için farklı stratejiler izlemektedir. ABD, demokrasi, insan hakları, ekonomik kalkınma ve askeri iş birliği gibi değerleri vurgulayarak bölgeyle olan ilişkilerini sürdürürken Çin ise, pragmatik bir yaklaşım benimseyerek altyapı projeleri ve ekonomik yatırımlar aracılığıyla etkisini artırmaya çalışır. Bu durum sonucunda bölgede oluşan rekabet, yerel liderlerin ve halkın tercihlerini etkileyebilirken, aynı zamanda bölgesel istikrar ve güvenliği de etkilemektedir. Bu nedenle, ABD ve Çin'in Sahra Altı

Afrika'daki rekabeti, bölgenin geleceği üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Kaynakça

Erik, N. Y. (2021). "Yeni Ortadoğu mu? Sahraaltı Afrika'nın Petrol ve Gaz Potansiyeli, Küresel Enerji Sektöründeki Önemi", AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi, 3(2),25-47.

Tamçelik, S., Akkaya, A., (2014), "Küresel Politikada Yükselen Afrika" , " Küresel Bir Güç Olan Çin'in Afrika Kitasına Yönelik Stratejik Algısı ve Angola Örneğindeki Uygulaması", p. 318-351.

Küçükaltan, E., (2022), "Çin'in Afrika'daki Yumuşak Gücü", Orion Kitapevi, p. 108-148.

Vural, A., (2017), "Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası", Avrasya Etüdleri Dergisi, p.123-152.

Demirtaş, Muhammed S., (2021), "ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı", Journal of Diplomacy and Strategy.

Özel, Y., Şahin, G., (2020), "U.S. Sub-Saharan Policy and Africa Command (AFRICOM) from the 2005-2015 Perspective", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Vol:16, No:35, p. 461-517.

Demirtaş, Tunç, (2022), "Africa Front of Geopolitical Competition: Comparison of US and China Policies", Journal of TESAM Academy, p.247-269.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Murat Özey Taşkın, 2021 yılında TED Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2023 yılında University of Wrocław'da "Analysis of the Russian-Ukrainian War within the scope of International Relations Theories: Realist and Liberal Approach" başlıklı teziyle Uluslararası İlişkiler-Küresel Çalışmalar alanında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Taşkın, 2023 yılının Ekim ayından itibaren University of Wrocław'da Siyaset Bilimi alanında doktora öğrencisi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Taşkın'ın temel araştırma alanları arasında Afrika Çalışmaları, Güvenlik ve Türk Dış Politikası bulunmaktadır. Taşkın, DİPAM'da Afrika Çalışmaları alanında staj çalışmasını sürdürmektedir.